

Alig múlt éppen 40 esztendeje, hogy 1973-ban Tóth József vezetésével megalakult az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetének Alföldi Osztálya Békéscsabán. Ez az évforduló, az Alapító szomorúan hirtelen távozása és az, hogy nyugdíjazásomig számos intézeti és egyetemi kollegával együtt részese lehettem e sajátos magyar régió kutatásának - remélhetően szakmai közéletünk érdeklődését is felkeltve - némi tudományos számadásra késztet. A négy évtized első negyede a gyengülő gazdasági és politikai hatalmú államszocializmus időszakára esik, amikor a Tóth József vezette szisztematikus Alföld-kutatásokat végzők minden igyekezetükkel – a számos tényezőt tekintve ma is - az elmaradott régió helyzetének a "jobbításán" fáradoztak, a hazai geográfiába friss, kritikus szellemet hozva, új metodikákat alkalmazva, jelentős hatású - nemzetközi tudományos kapcsolataikban is számottevő - szellemi műhelyt kiépítve. Ezen első évtized az alföldi változásokat megalapozni szándékozó alkalmazott geográfia kivirágzását hozta, és az elért eredmények mind a reformokat erőteljesebben támogató akkori politikai döntéshozóknak, mind az országos és térségi tervező intézményeknek jelentős muníciókkal szolgáltak. Nagy szerepe volt e szolgálat eredményességében Tóth József dinamikus szervező- és integráló képességeinek, és a fiatal, inkluzív és adaptív kutatógárda külföldről hazahozott tudása sikeres alkalmazásának is. A második évtized az ezen sikerekre alapozott intézményes átalakulás és bővülés időszaka volt.

A békéscsabai mellett megalakult a kecskeméti Településkutató Csoport, majd e két egység az MTA Regionális Kutatások Központja hálózatába került. A folytatódó Alföld-kutatások fontosságát, szükségességét jelzi, hogy hamarosan újabb csoportok alakultak, Tóth József főigazgató-helyettesi bábáskodása mellett Szolnokon és Debrecenben. Az Alföld-kutatások akkor igen dinamikus felütését a rendszerváltás után jelentkező sajátos "regionális tanácsalanság" is mozgatta, az új Országgyűlés és a Kormány is az új tervezési igényeket megalapozó, komoly léptétű alkalmazott kutatásokra tartott igényt, amelynek nyomán az egyetemek szellemi erejét is bevonva, valóban igen jelenetős Alföld-kutatási eredmények születtek. A harmadik évtizedben ez a folyamat szélesedett és mélyült el. Az MTA RKK-n belül a Dunántúli Tudományos Intézet társaként - az MTA Elnökségének döntése és önálló igazgatói pályázat útján történő kinevezése után - létrejött a négy csoporttal működő Alföldi Tudományos Intézet. Rendszeresen megjelentek az "Alföldi tanulmányok" évkönyvei, több mint száz résztvevővel (különböző pártállású országos és helyi politikusok, intézményvezetők, jeles idősebb és törekvő fiatal kutatók) nagyszabású Alföld Kongresszusokat tartottak. A kutatások segítették a kistérségek megformálását, az általános tanyai építési tilalom feloldását, az Alföld fenntartható fejlődéséhez ma is döntően hozzájáruló nemzeti parkok kialakítását, de a városi és vidéki területek, a helyi gazdaság és társadalom változásainak egyre mélyebb - alapvetési jellegű - megismerését is. Mindezek az eredmények kiválóan hasznosultak az alföldi megyék és az akkor alakuló régiók új fejlesztési stratégiáinak, koncepcióinak elkészítéskor, amelyek közül számos az akkoriban 25 fősre bővülő, nagy munkabírású, a régió jövőjéért felelősen munkálkodó, azt szolgáló - az alapító Tóth József szellemiségét is követő - kollektíva állított elő.

A negyedik évtized lényegében két szakaszra osztható. Az első etapban az MTA Stratégiai Kutatások Programjában új - szintetizáló igényű - munkák és kötetek készültek, amelyekben már nemcsak maga az Alföld állt az elemzések középpontjában, hanem egy-egy új - a piacgazdaságba való áttérése

nyomán fellépő - gazdasági, települési vagy társadalmi probléma, illetve annak "alföldi" megnyilvánulása. Közülük a fontosabbak: a környezeti fenntarthatóság és modellezése, a szuburbanizáció, a perifériák és határmentiség, az információs társadalom, a vidékproblematika és várossiker alföldi nézőpontból, az új gazdaság és társadalom (vontatott) megjelenése. Ezen korszak talán legnagyobb "elismerései" a Kritikai Geográfusok Világkonferenciájának megrendezéséhez és számos fiatal - a régiót szolgáló - Alföld-kutató PhD-minősüléséhez köthetők. A negyedik évtized második szakaszában - érdekes módon éppen a hazánk Európai Uniós csatlakozása nyomán - a hazai fejlesztések tervezésének sablonossá válása, a kutatási eredmények iránti (helyi, térségi, regionális) politikai (döntéshozói) érdeklődés és támogatás mérhetetlen csökkenése, majd az egyre erőteljesebb centralizációs törekvések miatt a kutatások finanszírozása hirtelen töredékére zuhant. A nemzetközi pályázatok ugyan hoztak újabb szakmai sikereket, de az Alföld régió, bár sajátosságaira építő új és hiteles területi, geográfiai, szociológiai - azaz inter- és multidiszciplináris - kutatások ma alig vannak. Bár azok eredményeire vélhetően ma még inkább szükség lenne, mint négy évtizede. Az EU 2020 stratégiája fenntartható, intelligens (ez a vele egyenértékű angol szakszónak a "smart"-nak a fordításából kiindulva inkább ötleteset, furfangosat, "helyre szabott"-at jelent) és inkluzív (azaz befogadó) terület- és vidékpolitikát hirdetett. Ez az Alföldön sajnos ismét kudarcos területi változásokat hozhat megfelelő új alkalmazott kutatási eredmények hiányában. De hátha lesznek (ismét) felelős döntéshozók, akik az 1942-47 között egyszer már működő, majd négy évtizede a Tóth József által újraalapított Alföldi Tudományos Intézet jövőjét is fontosnak tartják, és annak szükséges sokoldalú kutatását a hivatásukat mindig magas színvonalon végző alföldi kutatókra, tervezőkre és fejlesztőkre bízják.